

УДК 322.3 : 502.35

ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ ТА ОХОРОНИ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ

О.О. Костишин

кандидат економічних наук, доцент

доцент кафедри управління земельними ресурсами

Львівський національний аграрний університет

Запропоновано вдосконалення нормативно-правової бази з питань раціонального використання й охорони земель і як наслідок — екологобезпечне високопродуктивне використання земельних ресурсів в інтересах усього суспільства, а також захист ґрунтів від деградації, виснаження й забруднення та збереження відновлювального потенціалу земель.

Ключові слова: земельні ресурси, екологічні проблеми, охорона земель, раціональне землекористування, родючість ґрунтів.

.....

Забезпечення ефективного використання та збереження земельних ресурсів необхідно вирішувати з урахуванням політичних та соціально-економічних аспектів. До проблем, які потребують невідкладного вирішення, належать: відновлення виснажених природних ресурсів, удосконалення екологічного законодавства, створення економічного механізму, який стимулюватиме екологізацію виробничих процесів у сільському господарстві. Втручання держави у вирішенні цієї проблеми зумовлює політичні аспекти земельних відносин.

Екологічній ефективності використання й охорони земель присвячені праці таких учених, як А.В. Астремський [1], І.К. Бистряков, Т.П. Галушкіна, В.П. Галушка, О.І. Гуроров [2], А.С. Даниленко, Д.С. Добряка, Т.О. Євсюкова [3], С.М. Кваша, В.І. Курило [4], А.Г. Мартин [3], О.С. Новоторов [5], С.О. Осипчук [6], М.Г. Ступень, Р.В. Тихенко [7], А.М. Третьак, М.М. Федоров та ін. У сучасних умовах ці питання досить актуальні, однак не до кінця вивчені й потребують подальшого дослідження. Адже на сучасному етапі проблема ефективного використання й охорони земель залишається однією з найгостріших. Вивчення та аналіз екологічного та економічного стану використання й охорони земельних ресурсів є важливим чинником соціально-економічного розвитку нашої країни.

Регуляторна політика держави у сфері ринкового обороту речових прав на земельні ділянки, таким чином, має бути спрямована на вдосконалення правового регулювання земельних ресурсів, а також адміністративних відносин між регуляторними органами або іншими органами державної влади та суб'єктами ринку земель щодо обороту речових прав на земельні ділянки, забезпечення соціальної спрямованості у використанні земель як основного національного багатства, розвитку

економічної конкуренції, забезпечення прозорості та адекватності регуляторних дій органів державної влади та місцевого самоврядування, додержання рівності прав суб'єктів господарювання [8, с.87].

Тому в статті обґрунтовано основні пріоритети й засоби підвищення екологічної ефективності використання та охорони земель як інструмента забезпечення реалізації концепції сталого розвитку. Враховуючи нинішній стан протікання великої кількості деструктивних для агроландшафтів процесів (ерозії, засолення, заболочення, засмічення, техногенне забруднення земель), спричинених усупільненням землі, охорона земельних ресурсів стала проблемою безпеки України. Виходячи з усього цього, необхідно вжити невідкладних ефективних заходів, спрямованих на охорону земельних ресурсів.

Однією з причин виникнення екологічних негараздів є результати реформування аграрного сектора, в процесі якого сформувалися підприємства різних форм господарювання, що використовують земельні ділянки без зацікавленості в збереженні ґрунтів, з порушенням та відсутністю спеціальних сівозмін, агролісомеліоративних і полезахисних заходів, спричинюючи небезпеку втрати ґрунтової родючості.

Щоб підтримати необхідний баланс гумусу, в ріллю слід вносити органічні добрива. Раніше підтримка цього балансу «лягала на плечі» вітчизняного тваринництва. Проте нині поголів'я худоби значно зменшилося (на 1 га ріллі в Україні припадає вдсятеро менше великої рогатої худоби, ніж у країнах Західної Європи). За даними Національної академії аграрних наук України за 2016 рік, під урожай агрокультур останніми роками вносили в середньому в 17 разів менше органічних добрив, ніж потрібно. Ґрунт без органіки виснажується,

знижуються врожаї. Так, втрата 0,1% гумусу в ґрунті знижує врожайність зерна на 0,5 ц/га, — стверджує директор Чернігівського обласного державного проектно-технологічного центру охорони родючості ґрунтів Анатолій Мельник. Рілля відчуває й брак поживних мінеральних речовин. За даними Національної академії аграрних наук України, в 2016 р. їх внесено близько 8 тис. т. Згідно з даними представників Інституту ґрунтознавства та агрохімії ім. О. Соколовського, щорічно саме ерозія призводить до втрат до 15 млн т гумусу, 0,9 млн т азоту та фосфору, 12 млн т калію. За експертними оцінками Української академії аграрних наук, втрати продукції землеробства саме з цієї причини перевищують 9–12 млн т зернових одиниць щорічно. Якщо така тенденція зберігатиметься й надалі, то в недалекому майбутньому Україна може опинитися на порозі гумусового голоду — серйозної екологічної катастрофи. І тоді вже жодні агротехнічні, меліоративні, природоохоронні та організаційно-господарські заходи не зможуть відновити агротехнічного потенціалу землі [9].

І це підкреслює необхідність раціонального використання та особливої охорони земель. Раціональне землекористування забезпечується за допомогою: раціональної організації територій; своєчасного проведення внутрішньогосподарського та міжгосподарського землевпорядкування; чіткого дотримання вимог щодо повноти та своєчасності внесення земельно-кадастрових даних; здійснення координуючих, контрольних та експертних заходів спеціально уповноваженими органами охорони земель; економічного стимулювання раціонального землекористування. Результатом цього буде екологобезпечне і високоефективне використання землі в інтересах усього суспільства, а також захист ґрунтів від деградації, виснаження і забруднення та збереження відновлювального потенціалу земельних ресурсів. Зважаючи на нинішній екологічний стан сільськогосподарських земель, характер їх використання тощо, необхідно істотно посилити контрольно-стимулюючі функції держави щодо їх раціонального використання й охорони, дотримання екологічних вимог кожним товаровиробником [10, с. 7].

Сутність і причини екологічних суперечностей у системі сільськогосподарського землекористування пов'язані з необдуманими його змінами в процесі земельної реформи. Сучасне використання земельних ресурсів — це складне комплексне завдання, яке містить багато підсистем. У зв'язку з цим у процесі сільськогосподарського виробництва слід враховувати ступінь впливу людської діяльності на довкілля

і в кожному конкретному випадку суворо дотримуватися вимог екологічної рівноваги для забезпечення сталого розвитку сільських територій у подальшому.

Для аналізу оцінки екологічної ефективності управління земельними ресурсами та землекористування є їхні кількісні та якісні параметри, за якими можна виявити реальний стан земельних ресурсів. Оскільки облік кількості земель відображає відомості, які характеризують кожну земельну ділянку за площею і складом угідь, то облік якості земель відображає відомості, які характеризують земельні угіддя за природними та набутими властивостями, що впливають на ефективність їхнього використання та екологічний стан.

Основні напрями еколого-економічної політики держави з метою реалізації стратегічних цілей сталого розвитку [11, с. 25]: структурна перебудова економіки держави та врахування вимог екологічної безпеки при її здійсненні; реформування цінової політики, установлення обмежувальних цін на енергоносії, перехід до загальної обов'язкової системи платного природокористування; інституційні перетворення з метою формування нового правового й економічного механізму управління взаємодією державних органів різних рівнів і природокористувачів; включення екологічних вимог до процедури оцінювання соціально-економічної ефективності управлінських рішень; формування ефективної системи екологічної освіти і виховання; розвиток економічних методів управління природокористуванням та децентралізація управління охороною довкілля, розширення відповідних повноважень місцевих органів влади; забезпечення найбільш економічно ефективного вирішення природоохоронних проблем за рахунок використання ініціативи та зацікавленості суб'єктів господарювання; стимулювання інвентаризації джерел забруднення, сприяння підвищенню культури виробництва і зміцненню технологічної дисципліни, нагромадження фінансових ресурсів та природоохоронних інвестицій; створення ефективної системи екологічної інформації, періодичних видань екологічної орієнтації, цілеспрямована пропаганда екологічних знань.

Сучасна система землекористування має відповідати таким параметрам: включати комплекс ґрунтово-меліоративних заходів, спрямованих на розширене відтворення родючості ґрунту, будуватись на оптимальній структурі земельних угідь агропромислових формувань, враховувати прогресивні технології та гармонійно узгоджуватися в агроекосистемах. Світовий досвід свідчить, що підвищення ефективності сільського господарства можливе лише за

умов інтенсивного використання високородючих ґрунтів і за рахунок зниження вкладень у малопродуктивні землі.

З огляду на це, вкрай необхідно розробити економічні важелі (системний моніторинг земельних ресурсів, державну екологічну політику, реальну ціну на землю), які забезпечать надійну й ефективну охорону земель.

ВИСНОВКИ

Еколого-економічний стан використання земельних ресурсів перебуває поки що не на належному рівні. Виділено негативні чинники, які призводять до екологічних негараздів. Обґрунтовано основні напрями й засоби підвищення еколого-економічної ефективності використання й охорони земель. Наразі якість земельних ресурсів значно погіршується, зменшуються обсяги внесення органічних добрив, проте підвищується вміст хімічних мікроелементів у ґрунті, рівень розораності, вплив вітрової та водної ерозії на стан земельних ресурсів, тому в аграрне виробництво необхідно вкладати інвестиції, підвищувати рівень дотацій, поліпшувати екологічний стан земельних ресурсів.

Перебудова всієї системи організації аграрного виробництва має особливе значення як щодо створення умов для ефективного використання потужного ресурсу зростання національної економіки, так і щодо поліпшення умов життя та праці населення України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Астремський А.В. Рациональне землекористування як напрям збереження родючості ґрунтів / А.В. Астремський // Екологія. Сучасний стан родючості ґрунтів та шляхи її збереження: наук. пр. — 2008. — Т. 81. — Вип. 68. — С. 12–14.
2. Гуторов О.І. Напрями формування сталого сільськогосподарського землекористування в умовах трансформації земельних відносин / О.І. Гуторов. [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.btsau.kiev.ua>.
3. Євсюков Т.О. Концептуальні засади безпечного землекористування / Т.О. Євсюков, А.Г. Мартин // Землеустрій і кадастр. — 2010. — № 1. — С. 26–29.
4. Курило В.І. Охорона навколишнього середовища та раціональне використання природних ресурсів: навч. модуль / В.І. Курило. — К., 2008. — 114 с.
5. Новоторов О.С. Економіка землегосподарування: теорія, методологія / О.С. Новоторов. — К.: ДКС центр, 2009. — 628 с.
6. Осипчук С.О. Про охорону земель в Україні / С.О. Осипчук // Землевпорядний. вісн. — 2006. — № 2. — С. 28–36.
7. Тихенко Р.В. Сучасний стан та тенденції впливу землекористування на довкілля / Р.В. Тихенко // Вісн. аграрної науки Причорномор'я. — 2010 — Вип. 4 (57). — С. 142–146.
8. Мартин А.Г. Регулювання ринку земель в Україні: Монографія / А.Г. Мартин. — К. — 2011. — 252 с.
9. Нагорна О. Через стільки років Україна може залишитися без чорноземів? [Електронний ресурс] О. Нагорна. — Режим доступу: <http://zemreforma.info>.
10. Про довгострокову стратегію сталого розвитку агропромислового комплексу товаровиробником / В.М. Трегобчук, Б.Й. Пасхавер, А.Е. Юзефович та ін. // Економіка АПК. — 2005. — № 7. — С. 3–11.
11. Грицик В. Екологія довкілля. Охорона природи: навч. посіб. / В. Грицик, Ю. Комарський, Я. Щедрий — К.: Кондор, 2009. — 292 с.

Новини Новини

Новини • Новини • Новини

НАУКОВЦІ ВІНАЙШЛИ ІННОВАЦІЙНИЙ МЕТОД ОЧИСТИТИ ВОДОЙМИЩА ВІД НАФТИ

Американські вчені запропонували революційний метод, який допоможе очистити океани від нафтопродуктів. Допомогти вирішити екологічну проблему, пов'язану з нафтопродуктами, може винахід, ззовні дуже схожий на маленькі губки. Справа в тому, що вони насичені специфічною рідиною. Процес обробки, що викликає у губки «апетит» назвали послідовним синтезом інфільтрації. Ця технологія працює на нано-рівні. Атоми оксидованого металу зі складними наноструктурами проникають у волокна губки, наділяючи її здатністю ефективно сполучатися з нафтою у воді, тим самим розділяючи ці рідини.